
"Ben„ "Sen„ "O„ yok... "Biz„ varız...
1
ATSIZ
MECMUA

Adres
Ankara caddesi, 27 No.
birinci kat hususi daire

ATSIZ MECMUA

Abone şartları
Türkiye için
Yıllığı 180 kuruş
Altı aylığı 90 «
Yabancı memleketler için
Yıllığı 1 dolar

Sayı: 1 Aylık Fikir Mecmuası 15 Mayıs 1931

ÇINARALTI

Bilmem kaç sene oldu, İstanbulda, hayat mücadelesinin heyecanlı gürültülerinden, ferdî ihtilâtların bitmez tükenmez dedikodularından bıkmıştım. Ruhumu dinlendirecek bir istirahat köşesi, kalbime teselli verecek bir gönül arkadaşı arıyordum. Aradım, aradım; nihayet, yeşil çamlar arasında bir istiğrak yurdu: bir «Çınaraltı» buldum. Burası iş dünyasının zihin yorucu uğultularından uzaktı. Buraya, cihanın gürültüsünden kaçan tek tük münzevilerden başka kimse uğramazdı. Bu münzeviler uğrağında, benim gibi huzura, feragate muhtaç bir ruha rasgeldim. Bununla arkadaş oldum. Bu arkadaş bana hiç nefretlerden bahsetmezdi; yalnız sevgilerini anlatırdı. Bana hiç çirkinlikleri, fenalıkları göstermezdi. Her şeyde benim henüz sezemediğim gizli güzellikleri, meçhul iyilikleri meydana çıkarırdı. Azacık ye'si olsa bile gizlerdi. Ben onu daima ümitvar görürdüm. Azacık bedbinliği olsa bile saklardı; ben onu her sabah daha nikbin bulurdum. Sevdiği güzellikler, ekseriyetle vatanımızın güzellikleriydi. Yabancılara mensup bedialardan ancak birûnî (exotique) bir zevkle hoşlanırdı. Tebcil ettiği iyilikler, bilhassa milletimizin faziletleriydi. Ecnebilere ait meziyetlere de, sahiplerinin beynelmilel ahlâklarına göre kıymet biçerdi. Camilerimizin kubbeleriyle minarelerini, evlerimizin saçaklarıyla cumbalarını, çeşmelerimizin çinileriyle kitabelerini anlatmaya doymazdı.

Halk dilinin güzelliğine, halk masallarının inceliğine, halk şiiriyle musikisinin rübabîliğine âşıktı. Halkın düşünüşsüz felsefesine, halkın tefahürsüz kahramanlığına, halkın sekinetli vecdine hayrandı. Gâh bunlardan dem vurur, gâh tarihimizin şanlı maceralarını nakledERDİ. Çocukların, kadınların, ümmilerin açık, güzel, doğru türkçesiyle söyler, söylerdi. Ben, bu tatlı sözleri cennetten gelen sesler gibi dinlerdim. Mefkûreler âlemine yükselerek, ruhanî bir inşirah içinde yaşardım.

Şimdi, belki bu Çınaraltının nerede olduğunu, bu gönül arkadaşının kim olduğunu soracaksınız. Söyleyim: Çınaraltı, «Yeni Mecmua» atlı bir haftalıktı; gönül arkadaşım da bu mecmuanın ferdi ihtiraslardan nezih olan ruhu idi.

Bugün de şu mecmuacığın küçük yaprakları altında, bir sükûn yuvası yapmak istiyoruz. Bilmem, muvaffak olabilecek miyiz?...

«1338: Küçük Mecmua: sayı: 1; Diyarbekir»

Gök Alp

Bir kuş bakışı

Büyük harp, milletlerin iktisadî menfaatlerinden doğan ve bu menfaatlerin ihtirası ile yaşıyan kanlı bir tarih sahnesi oldu. Dünya medeniyetini temsil eden büyük sanayi milletleri bu haileyi dört yıl oynadılar. Bu haileyi hazırlıyan ve yaşatan milletler dört yıl kendi benliklerinden geçerek daha kanlı vasıtalar ve daha canlı vak'alarla sahnenin renk ve hareketini temine çalıştılar.

Nihayet her fevkalbeşer cehtin sonunda olduğu gibi sinirlerinin kuvveti tükendi. Her millet bitik bir halde gevşedi.

Büyük harp, birkaç imparatorluğu yıkarak tarihe birkaç yeni millet ve hükûmet hediye etti. Tarihin eski esirleri olan şarklılar, yalınız efendisini değiştiren uşaklar gibi kaldılar. Mağlûp milletlerin hepisinde idare rejimi değişti. Cemiyetlerin ahlâk telekkileri, içtimaî fikirler ve müesseseler büyük istihalelere uğradı. Her tarafta bir harp düşmanlığı dile geldi. Yeniyeni tarikatlar, meslekler, mefkûreler belirdi.

Biz de bu hailenin en kanlı sahnelerine iştirak etmiş, hatta Çanakkalede ateş ve demir tufanlarına karşı nasıl yılmadan göğüs gereceğimizi göstermiştik. Onun içindir ki harp en çok bizi yormuş, ordudan seçilip gönderilen kurbanlık yiğitlerimizi yok etmiştir.

Her milletten daha çok yıpranmış, her milletten daha çok aç kalmış, her milletten daha çok varımızı yoğumuzu vermiştik.

Peygamberimizin mezarını korumak için hilkattenberi susuz kalmış kızgın çöllere Türk kanını içirmiş, bir dost imparatorluk uğurna Galiçya dağlarındaki karları kanımızın ateşiyle eritmiş, yanlış hesaplı bir taarruz yolunda binlerce kardeşimizi Kafkas yaylasına gömmüş, eksik irtibatlı bir sevkuidare yüzünden Dicle gurupunu İngilizlere esir ettirmiştik. Bu büyük haile Türkün, asırlardan beri, canı istedikçe kurup, kendinden geçtikçe yıktığı imperatorluklardan birini daha devirdi. Bütün bunlara rağmen daha son facianın dekorlarını kaldırmaya, sahne levazımını yerli yerine koymağa, bir cümle ile, yabancı topraklara gömdüğümüz yavrularımızın hesabını çıkarmaya vakıt kalmadan canevimize taarruz edildi.

İngiliz sermaye ve siyasetinin elinde ücretli bir tabur askerden farkı olmıyan bir millet, kuduz bir ihtiras ile Anadoluya saldırdı. Medenî Avrupa?.. esirlerini hayvanlara parçalatırken seyreden bir Romalı zevkiyle bizi seyre daldı. Herşeyimiz kayboldu sanıyorlardı. Hatta biz de kendimizi tanımıyor, halkımızın tarihî asaletini tınmıyor, böyle sanıyorduk.

İzmire medeniyeti temsil eden sözde büyük milletlerin teminatı ile çıkan Yunan askerleri ne olduklarını daha kordonda gösterdiler. Aynı asker yeni bir hile ile Ayvalık sahillerine ayak basmak isterken henüz kanı yabancı propagandaların zehiriyle uyuşmamış olan bir alay kumandanı ilk ateşi açtı. Bu ateşi Aydın ve Akhisarda Türk köylüsünün açtığı ateşler takip etti. Türkün istiklâl harbi Ayvalık ve Aydında tutuştu. Sivasta düşündü. Ankarada irade ve iş haline geçti. Nihayet Dumlupınarda muzeffer oldu.

Son eserimizin müspet hakikatı karşısında anlıyoruz ki faciaları kanıyla boyıyan Türk, her şeye rağmen türklüğünü kaybetmemiş, ruhundan ve ebediliğinden birşey sarfetmemişti.

Büyük harbi kazanan kumarbazlar yeni yeni müstemlikeler arıyor ve kâğıt üzerinde paylaştıkları Anadolumuzu maledinmeğe çalışıyorlardı. Onlara satılık bir millet olmadığımızı anlattık. Harp vesaiti şekline sokarak gönderdikleri sermayeyi

Anadolu topraklarına maden yaptık. Yıllardır bakımsız kalan vatan tarlaları kuduz bir sürünün cesetleri ile gübrelendi. Herşeye ve her şeye rağmen ölmez bir millet olduğumuzu 20 nci asır tarihlerine de yazdırdık.

Bu son hayat hamlesi bize yeniden birçok şey kaybettirdi. Asırlardanberi sonsuz bir kaynak gibi israf ettiğimiz Türk kanı biraz daha aktı içinde sefil yaşadığımız harabeler arttı. Çok şey kaybettik. Fakat İstiklâlimizi kazandık.

Yeryüzündeki bütün mukaddes şeyleri kasalarına tıktığını zanneden patron ruhlu milletlerin iktisadî felsefesi, dünyaya hür yaşamak için gelen Türkün imanlı hamlesi karşısında geri döndü.

Sermaye imane mağlup oldu Mefküre menfaatı boğdu. Müstemlike ihtirasının hakkı vatan ve istiklâl aşkının kudreti ve ateşi karşısında eridi. Mazlum zalimi yendi.

Bu itibarla 20 nci asır filozoflarına, iktisat ve içtimaiyat âlimlerine ve nihayet büyük ordular erkânıharplerine, tetkik olunacak yeni bir mevzu ve yeni bir örnek verdik. Ellerindeki kitaplara, kaidelere ve beyinlerindeki sistemlere uymıyan bir millet olduğumuzu gösterdik. Yalınız bunlarla da kalmadık.

Türk tarihi son asırlarda öksüz ve mütehassir kaldığı bir Türk Dahisine kavuştu ve onu ölmez bir "şaheser„ olarak sinesine aldı. Türkün Tunç iradesini temeden bir deha doğdu. Gabın ilim metotları Türk kafasına girerse ne harikalar doğacağını bütün dünya öğrendi. Fakat artık irademizin kudretinden emin olarak kendi içimize ve işimize bakmaya mecburuz. Artık Türk köylüsünün damarlarını bir Terkos çeşmesi gibi akıtmaktan ve Türk köylüsünün kesesini yabancı kasalara boşaltmaktan çekinmeliyiz. Hergün yeni yeni müstemlikeler ve esirler arıyan KIZIL, BEYAZ, SİYAH EMPERYALİSTLER karşısında içtimaî uzviyetimizle iktisadî mevcudiyetimizi kuvvetlendirmeğe ve bunların en sağlam temeli olan Türk köylüsünü ve işçisini yükseletmeğe memur ve mecburuz.

Anadolu asırlardır refah yüzü görmiyen bir harabedir. Bu harabeler de sefalete eş, hastalıklara kardeş olan ve en iptidaî şartlar ve vasıtalar içinde çalışan köylüdür.

Anadoludaki içtimaî kesafeti arttırmak, damarlarımıza alnının terini ve midemize emeğinin ekmeğini verem köylümüzün ıztırabına katışmak borcumuz. Onunla bir olmak, onunla bir yaşamak onunla beraber gülmek ve ağlamak ve nihayet onunla beraber ölmek vazifemizdir. Demokrasiye inanıyor ve Cumhuriyetimizi yvkseltmek istiyorsak halkımıza tapalım ve dediklerimizi yapalım.

İşte bu mecmua halkın içine girecek onun ıztırabına ve sefaletine katışarak, köylümüzü ve köylerimizi kurtarmaya ve yükseltmeğe çalışacak gençlerin mecmuası olacaktır. Turancılıktan Anadoluculuğa ve Marksizmden Faşizme kadar hangi içtimaî akideye temayül edersek edelim, üzerinde çalışılacak bir saha vardır: Anadolu. Yükselmesi artması ve kuvetlenmesi lâzımgelen bir kütle vardır. Türk köyü ve Türk köylüsü.

Boz kurt

Türk destanının tasnifi

Millî destanlar, tarihî vak'aları tasvirden ziyade milletin yüksek millî duygularını in'ikâs ettiren, tamamile ve yahut azçok tarihe müstenit bir ideal âlemi gösteren halk edebiyatı eserlerinden ibarettir. Millî destanlar (épopée) meselesini ciddî surette tetkik edenler fransız (Roland), alman (Nibelungen Lied), rus ve hintlilerin destanlarından ziyade Eski Yunan (Odyssée ve İliade), İran (Şehnâme), fin (kalevala), Türk - kırgız (Manas) destanlarını esas edinmişlerdir. Çünkü bu sonuncular destanların en epik olanlarıdır. Bu yoldaki tetkiklerden alman âlimlerinden Niese'nin yunan destanlarına, Steinthal'in finlere, Radloff'un Türklere ve bu yıl ölen Th. Nöldeke'nin de İran destanlarına ait eserlerini nazarda bulunduruyorum. Bunların tetkik ettikleri destanlar (Türk müstesna) mezkûr kavımlarda millî vahdetin idrak edildiği bir devirde bir millî şair tarafından tanzim edilip tam ve muayyen bir kül şeklini almış olan eserlerdir. Homer, Firdevsî, Finli Lönnort zamanının münevver adamları olmakla beraber asırlarının ileri gelen millî halk şairleri idiler. Destanların bu zikrolunan üç millette görülen mükemmel ve muayyen şekli umumiyelte bu gibi destanların teşekkülünde geçirilmesi icap eden tekâmül safhalarının mahsulüdür.

1) Destan tertibine tab'an mütemayil olan bir millet muhtelif devirlerde ve yahut o milletin daha birleşmiş olmıyan muhtelif kısımları uzun zaman zihinleri işgal eden vâkıalar, maceralı dahilî hayat geçiriyor. Yahut heyecan verici bir dinî ve fikrî hayat an'anelerine malik oluyor. Bütün bunlar da o cemiyetin halk şairleri ("Aöde„ler) tarafından büyük ve yahut ufak destan eczası (Episode lieder) şekli verilerek söyleniyor.

2) Kendisinde hakiki destancılık (Epik) tekâmül edene kadar bu millet, ciddi medenî tesire kapılmamış olduğu bir devirde kendisinin bütün kısımlarını alâkadar eden büyük tarihî maceralar; ahlâkî, fikrî mücadele sarsıntıları geçirmiş olmalıdır ki onun evvelce husule getirmiş olduğu destan parçaları bu son büyük vakayiin hatıratı etrafına toplanmaya başlasın.

3) Millette destancılık (Epik)ın tam inkişaf ettiği bu sırada bu vakayi dolayısıyla büyük bir medenî hareket vâki olmalı ki bununla cemiyetin bir kısmı evvelce tasavvur olunmıyan medenî seviyeye birden yükselmiş olsun ve o devirde münevver bir halk şairi, lâvhaları millet efradının zihinlerinde temerküz etmekte ve bir kül şeklini almaya temayül göstermekte olan millî destanı muayyen bir plân dahilinde tertip ve tanzim edip ona yazılı, muayyen bir şekil versin.

İşte Homer, Firdevsî ve Lönnort ancak bu yeni büyük millî kültür hareketinin doğurduğu şahsiyetlerdir. Bunlar yazıp teyit ettikleri destanların mucidi değil, belki evvelce dağınık kalan halk edebiyatı, destan parçalarının bu vekayi, millî birlik duygusunun inkişaf ve medeniyet dolayısıyla hasıl olan merkezleşmek temayülünün kuvveden füle çıkmasında bir vasıtadırlar.

Destancılık tab'ına malik olan bütün milletlerde geçirdikleri, büyük vâkıalar, halk şairleri tarafından destan parçaları şeklini alıyorsa da bütün bu parçaların muntazam millî destan şeklinde toplanmasına uygun şerait ancak müstesna milletlere nasip oluyor.

Bazıları ikinci devreye girmeden medeniyet tesirine kapılarak ilk devrede husule getirdikleri muhtelif destan parçalarını azçok yaşatabiliyorlar (Ruslar gibi) ve yahut umumiyetle destanların yaşama-

sına uygun şeraiti kaybedip unutuyurlari Diğerleri ancak ikinci devrede kalıyor ve üçüncü devreye geçemediğinden toplanmak temayülünü gösteren destan parçaları tamamile toplanarak muntazam, mükemmel bir millî destan şeklini alamıyor. Kırgız Türkleri Radloff'a göre işte bu ikinci devrededir. Bunlar Radloff'un zamanında (1865) hakiki epik devrini geçiriyorlardı. Hatta destan parçaları muyyen bir mihver etrafına toplanmış bulunuyordu. O, Kırgız " Manasçı„ larını Yunan aöde'lerine mukabil tuttuğu halde Kazak - Kırgızları hakiki epik devrinc girmeden medeniyet tesirine kapılmış bir kavım sayıyor, ve onlarda destan parçaları söyliyen "Akın„ ları Rapsode tesmiye ediyor. Fakat bizim bildiğimize göre Türkler bu ikinci devreyi birkaç defa geçirmişlerdir. Yalnız Kırgızların değil bütün Türk milletinin mefkûresini ve düşüncelerini bir yere toplıyan destanlar bütün Türk milletini birleştiren Oğuz (= Hun, Kun) ve Çingiz vekayiigibi hâdiseler dolayısıyla husule gelmiş, fakat üçüncü devreye giremiyip büyük bir millî halk şairi tarafından tespit edilerek muntazam millî destan şeklini alamamış ve üful edip gitmiştir. Bizde bu büyük destanların ancak enkazı vardır.

Üçüncü devirde hakiki ve millî destan teşkilinin en güzel misalleri İran Şehnâmesiyle Fin kalevala'sıdır. Bunlar da birden vücude gelmiş değildir. Sâsânî Devletinin başına gelen ve onu inkıraza uğratan vekayi İran millî ruhunu öldüremedi. O ruh islâmiyet unvanı altında yaşadı. Horasanda yerli İranlı ve Türk sülâlelerinin, Samânî ve Gaznevîler devletinin teşekkülü İran milliyetperverlerine çok ümitler ve ilhamlar verdi. Bunun ne derecede kuvvtli olduğunu biz yalnız Şehnameden değil ozamana ait kayıtlardan da anlıyabiliyoruz. Ezcümle Firdevsînin muasırı olan El-Bîrûnî, zamanındaki münevverlerin Arap diline istihza nazarıyla baktıklarından, farisîye temayüllerinden şikâyet ediyor. Bunun dediğine göre Sultan Mahmûd Gaznevî bunlardan birsisiydi. Zaten Sâmânîler ve Gaznevîler devrinde husule gelen acemce edebî, dinî, tarihî eserler bunun şahididir. İran destanı şarkî İranda tanzim edildi. Firdevsîden evvel orada bu işle Ebû Mü'eyyed el Belhî, Ebû Ali el Belhî, Ebû Mansûr ve Daqîqî gibi İran milliyetperverleri meşgul oldular. Firdevsî onlardan istifade etti. Hatta "Daqîqî„ nin yazdıklarını ismini tasrihle tamamen nakledip destana bildiğimiz şeklini verdi, ve haklı olarak ta "işte Acem milletini farslık esasında dirilttim„ diye bağırabildi. Bu gurur Sâsânî İran siyasî hakimiyetini diriltmek ümitlerinden uzaktı. Araplarla alay etmekle beraber destanın sonu matem şeklindedir. Bu destan İranın eski mefâhirini söylemiş ve iranı medenî bir kül olarak göstere bilmiştir.

"Kalevala„ ya gelince, Steinthal'a göre 1832 yılında Lönnort bu destanı meydana koyuncaya kadar Finlerde böyle bir destan kül olarak meydanda yok idiyse de milletin ruhunda yaşıyordu. Halk destancı şairleri, bu destanın esasen bir olduğunu duymakla beraber ancak ayrı ayrı parçalarını biliyorlardı. Lönnort onları halktan öğrenerek anladığı veçhile toplayıp birleştirdi. Eserde dağınık levhaların raptı ancak Lönnort'a ilham edilen bir keyfiyettir. Lönnort bu işi pek kolaylıkla yapmış değildir. Hatta diyorlar ki eğer Lönnort eserin yarısını yazıp tespit etmemiş olsaydı destanın bütününü veremezdi. Gerek Homerin, gerek Firdevsî ve Lönnort'un zemanında mensup oldukları milletin birliğini ve mazisini anlayış hususiyeti hakkında bütün cemiyet efradında umumî kanaat vardı.

Bizdeki eski büyük destanların enkazı yeni baştan mükemmel bir destan şekline gelebilmek için kâfi mevat teşkil edebiliyor mu? Bizim geçirdiğimiz ve bugün geçirmekte olduğumuz sarsıntılar eksik değil. Gerek garp (Türkiye ve Azerbaycan) Türklerinde ve gerek orta (Türkistan) Türklerde muayyen bir kültür seviyesine inkılâp suretiyle yükseliş ve dolayısıyla geçirilen derin buhranlar ve ıztıraplar meydandadır. Fakat o eski destan enkazı bir millî şair tarafından işlenerek ihya edilip yeni, muayyen ve mükemmel bir şekil alabilir mi? Destan zamanı geçmiş değil midir? Bu meselelere ilerki makalelerimizde cevap vermeğe çalışacağız.

Prof. Ahmet-Zeki Validî

Türkler hangi ırktandır?

Son zamanlarda bazı gazete ve mecmualarda, Türklerin mensup olduğu ırk hakkında bazı yazılar çıktı. Bunların hülâsası şudur:

" Türkler Sarı Moğol ırkından değil, beyaz ayranî ırkındandır. „

İlim yolu ile söylenmek istenen ve fakat objektif esaslara istinat etmiyen bu hükümler hakkında düşündüklerimizi ve bugün bilinen şeyleri söylemek istiyoruz:

1 — Bugün insan zümreleri artık renklere göre değil, dillere göre tasnif olunuyor. Eskiden beyaz ırk namı altında toplanan Aryanîlerle Sâmîlerin birbirinden çok uzak olduğu, keza eskiden sarı ırktan sayılan Türk ve Moğollarla Çinlilerin hiç bir ırkî yakınlığı olmadığı artık bugün herkes tarafından kabul edilmiştir.

2 — Eskiden Türkler, sarı ırkın Ural — Altay zümresinden sayılır ve bu zümreye, Türkler, Moğollar, Tonguzlar. Finler ve Macarlar sokulurdu. Bugün Fin ve Macarların yakın akrabalığı isbat olunmuş ve hatta Fin, Eston, ve Macarlardan mürekkep bir Fin — Ogur zümresi teşekkül etmişse de Türk, Moğol ve Tonguzların bunlarla akrabalığı ispat olunamamıştır.

3— Diğer taraftan Türklerle Moğolların bir asıldan geldiği kat'î surette isbat olunmuş ve Tonguzların bu zümreye iltihakı için, muvaffakıyetli mesaiye başlanmıştır. Hatta şimdiye kadar sadece Türk sayılan Çuvaşların da Türklükle Moğolluk arasında olduğu anlaşılmıştır.

4 — Türkler ve Moğollarla Aryanîler arasında ise şimdiye kadar hiç bir yakınlık gösterilmemiş v isbata kalkışılmamıştır.

***

Türklerin Aryanî ırkından olduğu hakkındaki yanlış düşüncelerin niçin kabul edilmek istendiğini bilmiyoruz. Sanırız ki, Moğolların vahşi ve barbar, Aryanîlerin ise medenî olduğu hakkındaki eskimiş telekkiler buna sebep oldu. Bu telekki bazan okadar garip şekiller aldı ki, Kürtler hakkında bir seri makale neşreden bir zat, kendisine göre saydığı bir takım delillerden sonra " Kürtlerin de Türkler gibi Aryanî ve Türk cinsinden olduğunu„ ilân etti.

Bu mes'eleyi yalnız hissî düşüncelerin mahsulü de telekki edemeyiz. Vahşi Moğollarla akraba olmamak için, Turanlılık inkâr ediliyorsa, Çingenelerin de mensup olduğu Aryanî ırkına girmek hislerimizi daha çok incitmez mi?..

Moğol, ne kadar medeniyetsiz ve barbar olursa olsun, hiç olmazsa hakiki bir askerin meziyetlerine maliktir. Halbuki, Türk — Moğol akrabalığı bugün ilmî bir hakikattir. Bunların tarihleri ve kanları okadar birbirine karışmıştır ki, ayrı ayrı tetkik edilmelerine imkân yoktur. Aynı adı taşıyan bir kabilenin yarısı Türkçe, yarısı Moğolca konuşuyor. Hatta bazan tarihin bir devresinde Türkçe konuştuğu halde bir zaman sonra Moğolca konuşan ve yahut her iki dili birden kullanan kabileler görüyoruz. Netekim, Çingiz Han Moğollaşmış bir Türktü. Aksak Temür ise, Türkleşmiş bir Moğoldu.

***

Tarih tetkikatı ilerledikçe, Türklerin ve Moğolların barbarlığı hakkındaki telekkilerin çok mübaleğalı olduğu meydana çıkıyor. Bunların yaptıkları fütuhatın da büyük medenî neticeleri olduğu anlaşılıyor.

Türklerin Aryanî sayılması neticesinde meydana çıkan telekkilerden biri de Hititlerin Türk olmasıdır. Bunu ileri süren nazariyeciler, Türklerin Anadoludaki eskiliklerini isbat etmek ve bir veraset hakkı bulmak istiyorlar. Şüphesiz hissî cihetten bunu hepimiz isteriz. Fakat orta-

daki hakikat şudur: Hititlerin âbideleri okunmuş ve bunların, Türk değil, Aryanî oldukları anlaşılmıştır. Hititlere intisap için Aryaniliği kabul ise, bizim için çok tehlikeli bir yoldur. Bir defa ırkımızın antropolojik hususiyetleri hiç te Aryanîlere uymaz. Hatta bizim antropolojik hususiyetlerimizi inkâr ederek Anadolu Türkünü eski Yunanlıların bekayası diye göstermek istiyenlere faydalı bir zemin hazırlamış oluruz. Bugünün ilmî hakikatlerine dayanarak, düşüncelerimizi şöyle hulâsa edebiliriz:

Türkler için yabancı kavmların medeniyetine sahip çıkmaya lüzum yoktur. Biz, bizzat kendi yarattığımız medeniyeti tamamen meydana çıkarabilirsek vazifemizi yapmış oluruz.

Bugün medenî bir millet olarak yaşamak için, İsadan önceki asırlarda bir medeniyet yaratmış olmaya lüzum yoktur. Netekim, bugünkü Avrupa milletlerinin hiç biri böyle eski bir medeniyete sahip değillerdi. Garbın medeniyette şarka üstün gelmesi 16 ncı asırda başlamıştır. Eğer bilmediğimiz vesika ve deliller mevcut da bunlara müstenit yeni ve original bir tez müdafaa edilmek isteniyorsa, şüphesiz bunun da yeri gazete sütunları değildir.

Böyle yazılar gençlerimizin ve henüz Türk tarihi ile yakından ve derinden alâkadar olmıyan kardeşlerimizin fikirlerini bulandırır. Mazimize karşı, itimat hislerini azaltır. Mevcut hakikatlere de şüphe ile bakmasına sebep olur. Bunun için Türk yavrularına gayet açık olarak söylemeliyiz ki: "Senin ataların çorak topraklarda, sert iklimlerde ve kalabalık milletlerin arasında yaşadığı için, mükemmel asker olmuş ve ömrü tabiatla ve milletlerle savaşarak geçmiştir. Buna rağmen fırsat bulduğu zaman, yüksek medeniyetler kurabilmiştir. Fakat askerlikte kazandığı yüksekliği, henüz medeniyet sahasında göstermeğe vakti olmamıştır."

Bu halde, bizim anamız olan ırkın adı nedir?.. Buna Altay veya Turan ırkı diyorlar. Biz bu ana ırktan türiyen ve sonra onun ayrıldığı şubelerden birini teşkil eden bir koluz. Aryanî olmadığımız ise, şarkî-Türkistanda bulunan resimler ve elde edilen Türk heykelleri ile de meydana çıkmıştır. Bu resimlerden mühim bir kısmı Alman âlimleri tarafından neşredilmiştir. Onlarda, Türk, Çinli, İranlı ve Hintli simaları gayet karekteristik bir surette birbirinden ayrıdır. Bu mukayese de Aryanî olmadığımıza son ve müsbet bir delil teşkil eder.

H. Nihâl

Sayımbilik

Soviyet ülkelerinde yaşıyan Türk kavımlarına dair istatistik malûmât

Rusya Sovyetler ittihadı cumhuriyetinde 1926 yılında umumî nufus tahriri yapılmıştı. Bunun neticeleri 1927 denberi "Sovyetler ittihadı merkez istatistik müdürlüğü„ tarafından neşrolunmaya başladı. Bu eserlerden Türk kavımlarıne ve Türk ülkelerine dair malûmatı ihtiva eden 4, 5, 7, 8, 15, 21, 22 nci ciltler neşrolunmuştur. Bunlardan başka "istatistik komisyonu mesaileri„ adıyla neşrolunan külliyatın da birçok cüzüleri Türk kavımlarına dair malûmatı ihtiva eder.

İşte bu istatistik mesailerinin neticesini, kısaca, mecmuamızın okuyucularına tanıtmak istiyoruz. Önce Rusyada yaşıyan bütün Türk kabilelerinin nufusunu gösterdikten sonra ayrı ayrı Türk - Sovyet cumhuriyetlerinin bugünkü vaziyetine ve nufuslarına dair malûmat vereceğiz.

§

1 — Çuvaşlar: Çuvaş cumhuriyeti ahalisinin esas unsurunu teşkil ederler. İşleri güçleri ekincıliktir. Nufusları 1,117,403 kişidir. Eski Bulgarların bakiyesidirler. Kısmen hıristiyan ve kısmen eski şaman dinindedirler.

2 — Kumandiler: Tom vilâyetinde "Bey„ ırmağı havzasında yaşarlar. Ekincilik ve davar beslemekle geçinirler. Nufusları 6,335 kişi olup şaman dinindedirler.

3 — Altaylılar: Kendilerine "Altay kişi„ derler (Ruslar bunlara "Ak Kalmuk„ ta diyorlar). Katun ırmağı havzasındadırlar. İnkılâptan sonra "Muhtar Oyrat Ülkesi„ ni teşkil etmişlerdir. Nufusları 37,645 kişidir. Yarı göçebedirler. Şaman dinindedirler.

4 — Telengitler: Altay Türklerinin bir kabilesidir. Altay Dağlarının cenubuşarkî yamaçlarında "Teles„ gölü havalisinde yaşarlar. Nufusları 3,415 kişi olup şaman dinindedirler.

5 — Teleutlar: Telengitlerin bir kabilesidir. Oyrat muhtar ülkesinde ve kısmen Koznitsk havalisinde bulunurlar. Nufusları 1,898 kişi olup şaman dinindedirler.

6 — Nogaylar: Kırım Türklerinin bir kısmıdır. Büyük bir kısmı Kafkasyadadır. Nufusları 36,244 kişi olup islâmdırlar.

7 — Leh Tatarları: "Bela Rusya„ cumhuriyetinde (ve kısmen Lehistanda) yaşarlar. Eski zamanlarda Kırımdan hicret etmiş olan Tatarlardır. 2,614 nufus olup millî dillerini kaybetmişlerdir. Bugün belarusça konuşurlar. İslâmdırlar.

8 — Karayımlar: Kırım cumhuriyetindedirler. Nufusları 8,324 kişidir. Eski kıpçak Türkçesinde konuşurlar. Musevî dininin müstakil Karayim mezhebindedirler,

9 — Kırımçaklar: Kırımdadırlar. 7,500 nufusturlar. Musevî dinindedirler.

10 — Karaçaylılar: Kafkasyada "Karaçay Muhtar Ülkesi„ nde yaşarlar. Nufusları 55,124 kişi olup islâmdırlar.

11 — Balkarlar: "Kabardı - Balkar Muhtar Ülkesi„ nde yaşarlar. Lehçe itibariyla Karaçaylılara yakındırlar. Nufusları 33,307 kişi olup islâmdırlar.

12 — Komuklar: Şimalî Dağıstanda yaşarlar. 94,542 kişidirler (1925 hesabında bunlar 160,000 gösterilmişlerdi). İslâmdırlar.

13 — Mişerler: Dahilî Rusyada ve muhtelif Türk ülkelerinde yaşarlar. 242,640 kişi olup islâmdırlar.

14 — Başkurtlar: Ural Türkleri olup "Başkırdistan Muhtar cumhuriyeti„ nde bulunurlar. 713,884 kişi olup islâmdırlar.

15 — Tipterler: Başkırdistanda yaşarlar. 27,414 kişidirler.

16 — Tatarlar (Kazan Türkleri): Esas

kütlesi merkezi Kazan şehri olan Tataristan cumhuriyetinde ve Rusyanın muhtelif vilâyetlerinde yaşarlar. Nufusları 2,264,853 kişi olup islâmdırlar.

17 — Tobul Türkleri: Garbî Sibiryada İrtiş ve Tobul havzasında bulunurlar. 37,637 nufusturlar.

18 — Sibirya Buharalıları: Tobul Türkteriyle beraber yaşarlar. 12,012 kişidirler.

19 — Karakalpaklar: Kazakistan ve Özbekistan cumhuriyetlerinde yaşarlar. 146,217 kişidirler.

20 — Kazak (Kazak-Kırgız) lar: Esas kütlesi Kazakistan cumhuriyetinde yaşar. 3,959,839 kişidirler.

21 — Kırgız (Kara Kırgız) lar: Kırgızistanda, Kazakistan ve Özbekistan cumhuriyetlerinde yaşarlar. 768,763 kişidirler.

22 — Kıpçaklar: (Bunlar Özbek ve Kırgızlar arasında bulunan büyük bir müstakil kabiledir). Özbekistanda yaşarlar. Nufusları 33,502 kişidir.

23— Gagavuzlar: Besarabya vilâyetinde bulunurlar. 848 kişi olup hırıstiyandırlar.

24 — Azerî Türkler: Azerbaycan cumhuriyeti ahalisinin asıl kütlesini teşkil ederler. 1,706,570 kişidirler.

25 — Karapapaklar: Kafkasyada bulunurlar. 6,317 nufusturlar.

26 — Osmanlı Türkleri: Batum vilâyetinde, Acaristanda ve Ermenistanda, Şimalî Kafkasyada ve sair vilâyetlerde bulunurlar. 8,563 kişidirler. 1897 tarihinde bunlar 139,304 kişiydi. Kars vilâyetinin anavatana kavuşmasıyla bu sayı 8,563 e indi.

27 — Türkmenler: Türkistanda 1924 te teşekkül etmiş olan Türkmenistan ülkesinde yaşarlar. 676,068 nufusturlar.

28 — Özbekler: Türkistanda teşekkül etmiş olan Özbekistan cumhuriyeti ahalisinin asıl kütlesini teşkil ederler. 3,955,230 kişidirler ("Kurama„ ve "Türk„ kabileleri de buna dahildir).

29 — Şarkî Türkistan Türkleri (Tarançı, Uygur, Kâşgarlılar): 108,555 nufusturlar.

30 — Hıristiyan Tatarlar (eski zamanlarda hıristiyanlığı kabul etmiş olan Volga Türkleri). Tataristan cumhuriyetindedirler. 112,685 nufusturlar.

31 — Orman Türkleri: Kendilerine "Tuba - kişi„ yahut "Yış - kişi„ derler. Şimalî Altay yamaçlarında bulunurlar. 12 kişiden ibaret bir aile kalmıştır. Şaman dinindedirler.

32 — Şorlar: Sibiryada Tom vilâyetinde yaşarlar. Nufusları 12,601 kişi olup şaman dinindedirler.

33 — Sibiryadaki ufak kabileler: "Sagay„, "Kaç„, "Koybal„, "Karagas„ lar 3,138 kişi olup Şaman dinindedirler.

34 — Suyutlar ve Hakaslar: Ürenha ülkesindedirler. 45,878 nufus olup şaman dinindedirler.

35 — Yakutlar (=Sakalar): Yakutistanda yaşarlar. 214,774 kişidirler. Resmen hıristiyan iseler de hakikatta şamanîdirler.

§

Demekki bugün Rusyada yaşıyan bütün Türklerin sayısı 16,462,381 kişidir. En çoğu müslüman olup az bir kısmı da şamanî, hıristiyan ve musevîdir.

Abdülkadir

Yaz tatilinde talebe seferberliği ve bunda muallimlere düşen vazife

Yaz tatili yaklaşıyor; ben, talebenin ve muallimlerin bu günleri nasıl geçireceklerini düşünüyorum.

Yaz tatilleri, Avrupa milletlerinde, halkın büyük şehirlerden deniz sahillerine, dağlara, köylere dağıldığı aylardır. Türkiyede biz, bu haraketin aksini görüyoruz. İstanbul, yazın, tatil yapan memurları, ve bilhassa muallimleri toplar. Bunu biraz Istanbulun müstesna vaziyetine, onun bir yaz şehri olmasına verelim; fakat asıl, bunda başka bir sebep var: biz uzaklıktan, yalnızlıktan korkuyoruz. Meselâ, Istanbulu alalım: bu şehirde, yazın yer değiştirme cereyanı vardır, fakat bu nihayet Istanbulun kendi civarına munhasır kalır. Dediğim gibi, bunda kısmen Istanbul civarının müstesna vaziyeti sebepse de, asıl sebebi uzun gezintilerin, şehir halkımızın gözlerini korkutması teşkil eder. İstanbul muallimleri, talebeleri, senelerce hep ayni Boğaziçinde, ayni Adalarda gezerler de, Bursaya kadar olsun gidemezler. Hatta bazı Şişli sakinlerinin, çocuklarını İstanbul tarafına gezmeğe yollamaktan ürktükleri mübalâğa değildir.

Anadolu şehirlerinde de az çok aynı zihniyet hâkimdir: şehirli çocuklar, şehirli gençler, sırf iş için etrafı gezerler; ve yahut ta, bazı beğlik gezinti yerleri vardır ki oralara, herkes gibi onlar da sık sık giderler; gezecek, görecek yer icat etmek, bizim Anadolu evlâtlarında da yoktur. İnsan sade eğlenmek için, ve yahut muayyen bir iş için gezmez, yeni şeyler öğrenmek için de gezer.

Bunun için vasıta yok diyeceksiniz. Yazın, her taraf, yürüyen, yorulmasını bilmiyen bacaklar için yoldur. Anadolu köylülerinin misafirperverliğini bir tarafa bırakalım, yaz gecelerinde, bir genç vücut için gök kubbenin altında her yer yataktır.

Şimdi ben işin daha tatbikî taraflarına geçecağim; bunda muallimlere düşen vazife mühimdir, fakat kaçacak kadar da zor veya tatsız değildir.

Muallimler, ders yılı içinde, çocuklara, gençlere gezmek, yürümek zevkini vermelidirler. Bu, muallimlerin, cuma ve tatil günleri talebesile yapacakları gezintilerle olacağı gibi, her talebeye ayrı ayrı verecekleri "gezme vazifeleri„ ile de olur. Ders yılı içinde yapılacak bu küçük gezintiler, yaz tatilindeki büyük gezintilere teşvik edecek şekilde olmalıdır.

Bilhassa bunda, talebenin bir netice elde etmesini gözetmelidir. Yeni şeyler öğrenen genç, kendi kendine de yürümek, koşmak isteğini duyacaktır. Yaz tatilinde muallim, hiç olmazsa tatilinin küçük bir kısmını, talebesine gezintilerinde rehberlik etmekle geçirmelidir.

Talebeye verilecek vazifelere gelince: her muallim kendi dersine ait vazifeler verebilir; bunda en büyük semereyi coğrafiya muallimi alabilir: gezilecek yerlerin iktisadî, beşerî hususiyetlerini tesbit ettirmek, bilhassa bunu, rakamlar üzerinde yaptırmak coğrafiya hocasının geniş porguramını teşkil eder. Tarih muallimi âbideleri, harabeleri ve tarihî halk rivayetlerini tesbit ettirir: edebiyat hocası gezinti notları yazdırır, halk edebiyatını, halkıyat mahsullerini, masalları, destanları, halk an'ane ve itikatlarını toplattırır; tabiiyat muallimi, arziyat, müstehasat, hayvanat, nebatat kolleksiyonları, ve iklim bahisleri üzerinde tatbikat yaptırır. Hatta resim muallimine bile, memleket yazın, zengin modelleri içinde saklıyan bir atelye olmalıdır: talebeye memleket krokileri çizdirmek, fotoğraf toplatmak onun vazifesi dir.

Eğer muallimler bir sistem dahilinde, daimî ve muayyen bir plânla bu işleri dağıtacak olurlarsa, her sene yaz tatilinde, her mektep mükemmel istatistikler merkezi haline girer. Fakat her şeyden evvel talebeyi usule iyi alıştırmak, onları ürkütecek büyük işlerden ziyade, küçük fakat tamam başarılabilecek vazifeler vermek lâzımdır.

Talebenin eldeedecekleri şeyler böyle kalırsa ertesi sene için neşeleri kalmaz, veya azalır: bunlar ertesi sene tedrisâtında kullanılmalıdır; bu suretle talebe mücerret mefhumları anlamadan geçeceği yerde, kendi elile topladığı maddeler, kendisine yakın şeyler üzerinde çalışacaktır. Ve yahut, mektepte ve şehirde münteşir gazete veya mecmualarda bu maddeler neşredilmelidir. Bunlardan en mühimlerini bu ikinci şekilde kullanmak çok faydalı bir iştir. Ben başka bir yazımda, memleket gazetelerinin faaliyetine döneceğim. Onun için burada, sadece, bugünkü vaziyette memleket gazetelerinin ekserisinin istenilen faydaları vermediğini söylemekle iktifa edeyim. Bunlar çok defa ya ayni kuru havadisleri tekrarlıyorlar veyahut ta lüzumsuz ve faydasız bir edebiyat yapıyorlar, ve müsbet işlere yanaşmıyorlar; halbuki memleket gençlerinin el emeği ve alın teri mahsullerine sahifelerini açabilirler. Benim muallim ve mektepli, arkadaşlarım ve kardeşlerim şuna inansınlar ki eğer yorulmak ve bıkmak bilmiyen bir intizam ile çalışırlar, sonra, basitliğini istihfaf etmiyerek ufak işler üzerinde iyi usullerle uğraşırlarsa, bütün topladıkları ve işledikleri maddeler, sade kendilerini değil mutahassısları, darülfunun ve yüksek mektepleri de besliyecektir.

Fikirlerimi kısaca toplıyayım: Türkiye hepimizin memleketidir; bu köşesinde duran öbür köşesinde duranın yabancısı değildir. Bu topraklarda ne vahşiler ne de bizden farklı insanlar oturuyor. Belki bizden daha az veya çok cahil, daha az veya çok aç, daha az veya çok çıplak kardeşlerimiz...

Rahatın ve saadetin bulunmadığı yerden kaçmak kolay şeydir; marifet o yeri saadete ve rahata eriştirmektir. Halbuki bu, bizi müteessir eden, sözüm ona medenî hislerimizi inciden muhitlerden kaçmakla ve uzaklaşmakla olmaz. Yürümenin zahmetini duymıyan memleketini demir yolu ağlarile örmek iştiyakını da hiç bir zaman lâzım olduğu kadar duyamaz.

Müstemlikeci milletlerin, bir memleketi istilâ ettikleri zaman ilk yaptıkları iş; o memleketin maddî ve manevî bütün muhteviyatını tanımak çarelerine baş vurmaktır. Bunun için oralarda, idarî ve askerî teşkilât kadar, belki daha fazla, muazzam ilmî teşkilât yaparlar. Türkiye ise bizim ana yurdumuzdur. Bu günün gençleri, yarın memleketi saracak olan ilmî teşkilât ağlarının plânlarını şimdiden çizmelidirler. İşte onun için, kardeşlerime, ağabeylerime, bütün gençlere tavsiyem: elinizde değnek, sırtınızda azık torbanız, ayağınızda çivili ayakkaplarınız ve gönlünüzde, memleketinize ve hemşehrilerinize sunacağınız sevginin bitmez tükenmez kaynağı, yalnız veya arkadaşlı, saatlerce, günlerce yürüyünüz. Memleketinizin güzelliğini, çirkinliğini, kardeşlerinizin iyilik ve fenalıklarını, sevinç ve acılarını, topraklarımızın zenginliğini ve fakirliğini görünüz; ve hepsini kâgıda, fotoğraf camına ve nihayet gönlünüze ve kafanıza kakınız. Ancak o zaman önümüzdeki uzun yıllarda sizi bekliyen vazifenin büyüklüğünü anlıyacak, ve o vazifeye imanla sarılacaksınız.

Tatiliniz yaklaşıyor, büyük seferberliğe koşunuz, kardeşler!

Dede Korkut

İstanbul - 3 - 4 - 1931

Bu makaleyi yazarken, genç kardeşlerime, «Toros» mecmuasının 20 mart 1931 tarihli 8 inci sayısında çıkan «memleketimizi kendimiz için sevelim ve onu başkalarından evvel kendimize tanıtalım» atlı makaleyi tavsiye etmeyi kendim için bir borç bildim.

D. K.

Hikâye :

Birdenbire sönen kandilin hikâyesi

Naşir, tesadüfen bulduğu bu eski el yazısının nerede ve ne zaman yazıldığını tayin edememiştir:

Hasta sinirlerim için tavsiye ettikleri bu tenha ve âsude havalide uzun bir akşam gezintisinden dönüyordum.

Sıcak bir son bahar gününün nihayeti idi. Gecenin yaklaştığını gören tabiat serin bir nefes almak için kımıldıyordu.

Biçilmiş tarlaların ortasında - ıslak bir halat gibi parlıyarak uzanan patikaya giderken karşı tepelerin birinde yüksek bir bina gözüme ilişti.

Perdesiz pençerelerine akseden güneş ona kırmızı gözlü bir canavar şekli veriyordu; ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında harap bir kaleyi veya bir malikâne bakayasını andıran hazin bir ihtişamı vardı.

Vakıtın daha erken olduğunu düşünerek bu binayı yakından görmek arzusuna kapıldım.

Kurumuş tarlaların ortasında yürüdükten, hafif bir sırtı tırmandıktan sonra yarısına kadar açık duran paslı bir demir kapıyı geçtim, aralarından otlar fışkıran çakıl döşeli bir yoldan yürümeye başladım. İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar, artık birer tümsek halini almış eski çiçek tarhları vardı. Kuru bir havuzun kenarında devrilmiş mermer saksılar duruyordu. Ve onların arasında nasılsa kalmış olan beyaz bir kasımpatı buraları örten siyah bir perdenin üzerinde maziyi görmek için bırakılmış bir delik gibiydi.

Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir ürkeklik veren binanın hiç bir mîmarîye uymıyan acayip bir tarzı vardı: nısıf kutru altı metreyi geçmiyen bir üstüvane şeklinde epiyce yükseldikten sonra birden bire daralıyor ve böylece kule gibi bir mıktar daha uzanarak üzeri camekânlı küçük bir kubbe ile nihayet buluyordu. Kaidesini kalın bir taş çenber kuşak gibi ihata etmekte idi. Ve bütün bina bu halile eski bir yağ kandilini andırıyordu.

Tam kapının üstündeki odanın dışarıya doğru cumba şeklinde yaptığı bir çıkıntı da bu kandilin kulpu idi.

Binanın niçin bu şekilde yapıldığını ve sonra hangi cehennem nefesinin buralarda estiğini tahmin etmek imkânsızdı. Keskin bir bıçakla açılmış hissini veren ince uzun pençereler, korkutucu bir karanlıktan başka hiç bir şey ifşa etmiyorlardı.

Taş çenberin üzerinde oyulmuş bir

Bugünün gençlerine...

Yer bulmasın gönlünde ne ihtiras, ne haset.
Sen bütün varlığınla yurdumuzun malısın.
Sen bir insan değilsin; ne kemiksin ne de et,
Tunçtan bir heykel gibi ebedi kalmalısın.

Istırab çek, inleme.. ses çıkarmadan aşın!
Bir damlacık aksa da, bir acizdir, göz yaşın:
Yarı yolda ölse de en yürekten yoldaşın
Tek başına dileğe doğru at salmalısın.

Ezilmekten çekinme... Gerilemekten sakın!
İradenle olmalı, bütün uzaklar yakın,
Dolu dizgin yaparken gayene doğru akın
Ateşe atılmalı, denize dalmalısın.

Ölümlerden sakınma, mesyus olmaktan utan
Bir kere düşün nedir seni dünyada tutan?
Mefkûresinden başka her varlığı unutan
Kahramanlar gibi sen, ebedi kalmalısın...

Atsız

kaç ayak merdiveni çıkarak paslı, çivili, büyük kapıya geldim. Senelerdenberi insan eli dokunmamış zannedilen çürümeye yüz tutmuş tahtalara yaslandım. Yarı yerine kadar batan güneşin sararmış çayırlara ve küçük bulut kümelerine — birer yılan dili gibi — kıvırarak uzattığı son kırmızı ışıkları uzun uzun seyrettim.

Etrafımda hiç bir hareket yoktu. Kertenkeleler bile yosunlu taşların üzerinde akşamın alaca karanlığına bakarak yavaşça ilerliyorlardı. Yalnız ıslak tahtaların güneşte çıkardıkları sese benziyen bazı çıtırdılar vakıt vakıt duyulmakta idi.

Gittikçe koyulaşan sükûnetin içinde derin bir kuyuya muntazam fasılalarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işittim. Evvelâ istikametini tayin edemediğim bu gürültünün biraz sonra evin içinden geldiğini anladım.. Sesi, aynı muntazam fasılalarla mütemadiyen yaklaşmakta idi. Nihayet büsbütün vuzuh kesbederek taş merdivenlerden ağır ağır inen adımlara inkılâp ettiler ve dayanmakta olduğum kapının arkasında durdular.

Doğrulmuş, korku, merak, hayretten ibaret bir halina haliede kas katı kesilmiştim. Başımı arkaya çeviremiyordum, fakat — ufak bir gıcırtı bile yapmadığı halde— kapının yavaşca açıldığı ve soğuk, buz gibi bir nefesin ensemi yalıyarak dağıldığını hissettim.

Şiddetle döndüm... Ve o zaman akşamın sür'atle artan karanlığı arasında bu taş kulenin esrarlı sakiniyle karşılaştım: bu,büyük bir baştan, — kadit halinde bir vücudun üstüne konulmuş — büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem nebatının elyafına benziyen kıp kızıl saç ve sakallarının arasında, beyaz fakat saçların renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini çürümüş bir meyvenin donuk rengi bir toz tabakası halinde örtmekte idi.

Ve sonra gözleri... Kırmızı çilli kapaklar arasında, bir gıranit yosununa benziyen soluk yeşil gözleri vardı... Derin ve karanlık çukurların nihayetinde birer mahzen kapağını hatırlatan bu gözler, hiç ama hiç birşey ifade etmiyorlardı...

Sırtında siyah, resmî ve harap olmuş bir elbise ve ayağında eskimiş rugan potinler vardı. İnsan onu bir cenaze dönüşünden sonra hiç soyunmıyarak senelerce ayni halde kalmış zannedebilirdi. Ve şimdi kuru vücuduna bol gelen bu siyah esvaplar ona bir korkuluk mahiyeti veriyorlardı.

Elini bana doğru uzattı. — Ah... Bu dünyada gördüğüm şeylerin belki en korkuncudur —. Bu da aynı kırmızı çilli, çürük beyaz deri ile kaplı idi; ve bir insanınkinden ziyade, ince bir eldiven geçirilmiş bir iskeletin eline benziyordu. O kadar zayıf; o kadar hayattan uzaktı. Ve gecenin karanlığından pek farkedilmiyen siyah bir ceketin kolundan fırladığı için üzerime muallakta imiş gibi geliyordu.

Omuzuma bir gece kuşu gibi konduğu zaman haşiyyetle bağırdım ve silkindim:

"Ah, ne istiyorsunuz?..„

Fakat bu el, bu kadit el oraya bir yengeç kıskacı gibi yapışmıştı. Ve o sükûnetle eğildi, göğsünden değil yalnız ağzının içinden gelen hafif bir seslê bana sordu:

"Siz birdenbire sönen kandilin hikâyesini biliyor musunuz?..„

"Hayır, dedim, oh... Hayır!...„

"Öyle ise geliniz!.„

Mukavemet etmek mümkün değildi. Parmaklarını omuzuma batırarak çekiyor ve acıtıyor, acıtıyordu...

Ayaklarımızın altından kayan bir zemini geçerek minarelerin esrarlı merdivenlerini andıran dar ve taş merdivene tırmanmağa başladık; korkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim...

Karanlık, bir gece kuşu kanadı gibi yüzüme sürünen, kokusu beynime kadar işliyen bir karanlık vardı; etrafımızdaki duvarlardan biz yürüdükçe dökülen sıvaların gürültüsü adımlarımızın boğuk sesi-

ne karışıyordu.

Ve ben bütün korkuma rağmen nerede ve nasıl biteceğini bilmediğim bu merdiveni kıvrıla kıvrıla çıkıyordum... Sanki onun parmaklarından benim omuzuma geçen bir irade beni sevkediyor, ayaklarımı daracık basamaklar üzerinde — ona yetişmek için — çabuk çabuk hareket ettiriyordum.

Her kata yaklaştığımızda beni sürükliyen adamın evvelâ karışık saçlı başı belli oluyor, sonra hafif bir aydınlık yavaş yavaş bütün vücuduna yayılıyordu. Eyvah... Gece, bu merdivenlerden çok aydınlıktı.

Her katta yarısına kadar açılmış oda kapıları vardı, bomboş odalara açılan kapılar... Ve dar pencerelerden nur halinde giren gece, bu kapılardan bize kadar uzanıyordu. Ve pencerelerin dışında silûet halinde ağaçlar, karışık şekilli dağlar... Hayat ve ziya âlemi vardı. Ben bu yarım aydınlığın verdiği cesaretle ona soruyordum:

"Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?..„

Eğiliyor, buz gibi nefesi yüzümde dolaşarak yavaşça tekrar ediyordu:

"Siz birdenbire sönen kandilin hikâyesini okudunuz mu?..„

"Hayır!..„

"Pek alâ yürüsenize!..„

Parmaklar etlerime büsbütün geçiyor, bir külçe halinde tekrar sürükleniyordum...

Bu sefer de merdivende evvelâ başı kayboluyor, önümde, siyah ve geniş pantolonun içinde kuru bir dal gibi duran ve basamakları çabuk çabuk atlıyan iki ayak kalıyordu... Sonra yine o mayi halindeki karanlık, yine kopup düşen meyvaların haykırışı, ayak seslerimiz ve hepsinin yerden toprak altından gelen bir feryat halinde yaptıkları korkunç uğultu...

Sonra ikinci ve üçüncü bir kat geliyor; kapılar yarı açık boş odaları, bıçak yarası gibi ince uzun pencereleri, ve artık tepelerindeki birkaç yaprağı farkedilen siyah ağaçları tekrar görüyordum. Her katta, daha kuvvetsiz olarak dudaklarım kımıldıyordu:

"Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?„

Fakat cevap hep aynı idi:

"Siz birdenbire sönen kandilin ne olduğunu biliyor musunz? O halde yürüyün!.„

Cehennemî çıkış tekrar başlıyordu.. Nihayet nerede olduğumu, nekadar zamandır bu yükselişin devam ettiğini, hatta kendimi bile büsbütün unuttuğum bir zamanda birdenbire durduk... Önümdeki adam, eliyle bir kapağı kaldırdı ve oradan girdik.. Kapağı tekrar kapamak için omuzumu bıraktığı zaman derin bir rüyadan uyanıyormuş gibi oldum ve etrafıma baktım..

Burası yuvarlak bir odaydı ve kulenin en tepesinde olduğunu tavandaki camekânlı, küçük kubbeden anlıyordum.. Oda ötekilerin büsbütün aksine olarak çok güzel döşenmişti... Karanlık duvar kenarlarında muhteşem koltukların gölgeleri belli oluyordu. Tam camekânlı kubbenin altında, yani odanın ortasında yuvarlak bir masa ve onun üzerinde hareket etmiyen bir alevle hafif hafif yanan bir yağ kandili vardı.. Aynen içinde bulunduğumuz binanın şeklinde bir kandil...

Uzaktaki köşede, içersinde biri yatıyormuş gibi kabarık duran bir yatak vardı. Bana nazaran mail olduğu için kimin yattığını göremiyordum. Dayanılmaz bir merakın dürtmesiyle yaklaştım...

Ve orada yatanı gördüm... Gördüm... Ve boğazına şişler sokulan bir hayvan gibi feci bir çığlık kopardım...

Orada bir iskelet yatıyordu... Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığa küme küme yığılmış bir kadın iskeleti

Bu anda kırılan bir camın şangırtısını andıran bir kahkaha kulağımın dibinde patladı. Siyah elbiseli adam:

"Pek mi korktun?.. diyordu, niçin, niçin korkuyorsun?.. Senden, yani hayattan büsbütün ayrı bir şey diye mi?.. Fakat bu aptallıktır. Onun bizden farkı, bizim ondan farkımız nedir ki?.. Hiç!.. Bak...

Eğil de bak... Bu dişler yok mu... Bu muntazam dişler... Onların arasından şimdi bizim konuştuğumuz şeylere hiç benzemiyen ne tatlı sözler çıkardı bilsen.. Düşünüyor musun ki bakmaktan ikrah ettiğin bu dişleri görebilmek için onun tebessüm etmesi nasıl sabırsızlıkla beklenirdi? Tahmin edebilir misin ki buğazına dolanarak seni boğacakmış gibi korktuğun bu saçların güneş altında ne hayat dolu parlayışları vardı?.

Hem bu kadın benimdi.. Şu ellerim, sana lâf söyliyen ağzım nasıl benimse o da öyle benimdi, fakat biliyor musun kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu.. Onunla aramızda hiç bir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lâzım değil... Ve bu iskelet bize okadar yakındır ki ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır ..„

Şimdi sedası pirinç havan gibi ötüyordu. Sanki bu adamın boğazında bir perde vardı ve bazen içinden şiddetle gelen sedalar bunu kaldırarak kulaklarını çınlatıyor, sonra şiddet azalınca perde tekrar düşerek sesler bir duvar arkasından söyleniyormuş gibi kısılıyordu.

Verecek cevap bulamamaktan doğan bir ürkeklikle sordum:

"Sizi bu kadar sarsan fakat hakikata yaklaştıran bu ölümün sebebi ne idi.. dedim.. Nesi vardı?..„

"Hiç, diye cevap verdi, hiç bir şeyi yoktu, senin kadar hayata merbut, bu taş bina kadar sağlam, —eliyle camekân kubbeyi işaret etti — ve şu yıldızlar kadar nurlu ve zarifti. Saadeti eramızda bir alev gibi hissediyor, bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyorduk... Fakat...„

Ses yine — uzaktan geliyormuş gibi — yavaşlayıverdi

"Fakat biliyor musun o kuvveti ki, hiç bir şeyi eksik olmıyan yağ kandillerinin alevlerini çekip alarak onları birdenbire karartır?.„

Ne demek istediğini anlamıyarak yüzüne baktım.

"Gel... dedi. seninle birdenbire sönen kandilin hikâyesini okuyalım... O zaman bu kadını hangi ölümün götürdüğünü anlıyacaksın!..„

Orta yerdeki masaya doğru yürüyerek orada, kandilin önünde açık duran siyah kadife kaplı ince kitabı aldı:

"Bunu, dedi, yanımızdaki kadının yüzlerce sene evvelki ecdadından biri yazmış..„

Geniş bir kanapeyi masanın kenarına sürükledi, üzerine yan yana oturduk. Ve ben kurumuş yapraklar üzerindeki sarı ve kalın sahifelerde eski fakat keskin bir el yazısını, gözlerimi ara sıra uzaktaki iskelete çevirerek ve yanımda — başına akseden kırmızı ışıkla akşamı seyreden bir isfenks gibi sakit duran — adama bakarak merak ve sonra hayretle okudum:

"Yüzlerce eser yazdım.. Her eserime kalbimin veya dımağımın bir parçasını koyuyordum.. Ve bunlar hakikata çok yakın şeylerdi.. Fakat hiç bir yazımda bizzat hakikatın bulunmadığını biliyordum. Her güzel yazan gibi idim: Konuştuğum şevler benden evvel yüzlerce defa tekrar edilen lüfların değiştirilmiş şekilleriydi..

Halbuki ben, kulaklara aşina olmadıkları şeyleri söylemek, göz hudutlarının maverasına geçmek istiyordum.. Ve bunun için çenemi kollarım vasıtasıyla dizlerime vasleder, gözümü yere veya ufka çevirerek gördüklerimin daha arkasındaki şeyleri de bilmek isterdim..

Fakat toprağın müstehzi bir sükûtu, ufkun lâkayt bir firarı vardı..

Bana: "Senin gözlerin, diyorlardı, açık bıraktığımız şeyleri görmek için bile çok küçük ve zayıftırlar, sakladığımız hakikatları nasıl bir cesaretle anlamak istiyorsun?.„

Fakat ben arıyor, mütemadiyen arıyordum... Yine bir gün odamda, masamın başında çenemi defterlerime dayamıştım, beyaz kâğıtların üzerine yayılan sakallarımın kıvırcıklarına bakıyordum, istiyordum ki bu beyaz tellerin her biri ince bir kalem olup bu sahifeleri bugün bilmedi-

ğim şeylerle doldursunlar... Ve ben... Onları ilelebet okuyayım... Okuyayım...

Fakat birdenbire kâğıtlar ve sakallarım görünmez oldu, odam ansızın kararıvermişti. Başımı kaldırınca önümde senelerdenberi aynı intizamla yanan kandilimin sönmüş olduğunu gördüm.. Hiç bir rüzgâr ve hareket olmadığına göre yağının bitmiş olması lûzımdı. Lâkin elime alıp bakınca yağının dolu ve kandilinin kusursuz olduğunu gördüm.. Hazinesinde bir delik, buğazında bir sakatlık yoktu...

Benim farkına varamadığım bir rüzgâra hamlederek tekrar yakmak istedim, fakat hayret, yanmıyordu... Yaklaştırdığım alevler yalnız fitili kızartıyor ve oradan nahoş kokular çıkarıyordu.. Alev, senelerdenberi devam eden kırmızımtırak alev artık yoktu...

Hangi sebebin bu ihtiyar şamdanı kararttığını düşünürken kaybolan aleve benziyen bir ışığın kafamın içinde parlamağa başladığını hissettim... Ve karşımdaki kandilin arkasında ona benziyen daha namütenahi kandiller sıralandığını gördüm.. Kimisi benimki gibi sönmüştü, ve kimisi halâ kırmızı ve sabit bir alevle parlıyordu.

Fakat arasıra bunlardan biri, hiç bir rüzgâr hiç bir üfleyiş olmadığı halde yavaşca kararıveriyorlardı.. Ve bu sönük kandillerin bir daha aydınlanması da mümkün değildi..

Silkindim, bunu kendime ihtar telekki ettim; artık bulmak istediğim hakikatı burada arıyacaktım.

Yağları çok, fitilleri kusursuz, ve her şeyleri tamam olan kandillerin sebepsiz yere niçin söndüklerini ve kaybolan alevlerin nereye çekilip gittiklerini bulmalı idim...

Bunun için aynen kandilimin şeklinde bir bina yaptırarak oraya yerleştim, etrafımda dolaştığını hissettiğim büyük hakikata burada kavuşacağımı biliyordum.. Şimdi en yakınlarımı bile sokmadığım bu odada, gözlerimi tepedeki camekândan geçirerek yukarılara bakıyor, orada, birdenbire sönen kandillerin alevlerini arıyorum..„

Kitabın gayrımuntazam fasılalarla yazılan diğer kısımları bir kazana hapsedilen buhar gibi cidarlarını tazyik eden bir kafanın, görünmiyen, işitilmiyen ve lemsedilmiyen bir hayaleti takip ediyormuş gibi etrafıma nasıl hamleler yaptığını gösteriyordu..

Bataklık kenarlarındaki çürük sazların ratıp ve ekşi kokusunu neşreden kalın sahifeler parmaklarımın altından bahtiyar bir günün saatları gibi süratle geçiyorlardı..

Ve sebepsiz yere sönen yağ kandillerinin hazin hikâyelerini bir İbranî peygamber huşuuyla okuyordum:

“Beraber yanmak için imal edilmiş iki tane kandil vardı... Alevlerini birleşmek istiyor gibi birbirlerine eğerlerdi.. Ve birisinin yetişemediği yeri diğeri aydınlatırdı...

Aralarında ipek kumaşlar gibi kıvrılan ve parlıyan ziya huzmeleri gidip gelirdi.

Okadar müşabih ışıklarla yanarlardı ki etrafa dağıttıkları aydınlığın ayrı yerlerden geldiğine ihtimal vermek imkânsızdı..

Fakat bir gün, yağı çok, fitili muntazam ve hazinesi sağlam olan bu kandillerin biri, en ümit edilmedik zamanda yavaşca kararıverdi..

Titrek bir ışıkla matem etmek istiyen diğeri ise onu takipte gecikmedi...

... Ve ben, dört beş tanesi bir arada birçok kandiller daha gördüm, içlerinde harptan çıkmış bir kılıç gibi parlıyan yenileri olduğu gibi, mahzenlerdeki yosunlu küplere benziyen eskileri de vardı.. Ve büyük kandillerin yanında civciv gibi duran küçükler oynak alevlerle çıtırdıyorlardı..

Ve bunlar, adeta ses çıkaran bir şetaretle beraberce yanarlarken aynı hissedilmiyen rüzgâr, hiç bir müşabehet silsilesine bakmıyarak hepsini birer birer söndürüverdi..

Yağları daha bitmemişti yarabbi, daha uzun müddet yanabilirlerdi... Ben artık

anlamak istiyorum, bu alevleri alıp götüren hangi hâkim kudret, hangi mukavemet edilmez sebep, hangi hılkat mantığıdır?....

... Ve ben altından yapılmış yeni ve çok güzel bir kandil gördüm.. Usta bir kuyumcu elinden çıktığı, kenarlarını süsliyen göz alıcı tezyinattan belli idi..

Okadar tatlı bir ziyası vardı ki, kandilin parlak madenine su halinde akan bu ışık çıplak omuzlara dökülen kumral saçları andırıyordı.

Ve alevi okadar beyaz, okadar hayat doluydu ki, yanacağı müddeti namütenahi ile ifade etmek, onun ömrünü kısaltmak olurdu.

Fakat bu da, göz kapakları açıldığı zaman kaybolan bir rüya gibi, kendisine iştiyakla bakanların önünden çekiliverdi.

Ah... Yanmak istiyen kandilleri sebepsiz yere ve birdenbire söndüren kuvvet, bu alevi saklıyacak kadar küzel yerlere malik miydi acaba?..»

Artık sonlarına yaklaştığım kitabı avucumun arasında sıkıyor, isyandan ve infialden vazgeçerek bir iman ve gönül ifade etmeğe başlıyan satırları kandillerin kızıl ışığına uzanarak okuyordum:

"Arzularıma yetişebilmek için haricî âlemle alâkamı azaltmak lâzım geldiğini hissediyorum, vücudumda vaki olan her inhidam, kafamda yeni bir parlaklığa yol açıyor...

Ellerimin titremesi arttı. Fakat ben baktığım şeyleri daha sabit ve muntazam görmeğe başladım. Ah, ey peşinde koştuğum hakikat, nihayet seni yakalıyacağım..„

Diğer sahifeler, gittikçe karışan bir yazıyla şöyle devam ediyordu:

"Görüyorum... Parlak alevlerin üzerine uzanarak onları alıp götüren siyah eli artık farketmeğe başladım. Yazdığım yazıları seçmekte güçlük çeken gözlerim bu alevleri çok uzaklara kadar takip edebiliyor. Belki yakında onların nereye saklandıklarını söyliyebileceğim... Hiç bir şeyleri eksik olmadığı halde birdenbire sönüveren kandilleri hangi kuvvetin kararttığını ve bu alevlerin nereye gittiklerini öğrenmek üzereyim. Ey her tarafımdan yavaş yavaş çekilen hayat, yalnız kafama ve gözlerime birik!...„

Son sahifeye gelmiştim... Burada yazı artık okunmaz bir şekil alıyordu... Cinnete yakın bir merakla gözlerimi büsbütün yaklaştırdım ve devam ettim:

"... Gerçe ellerim kımıldamakta güçlük çekiyor ve gözlerim yazdıklarımı görmüyor, fakat ne ehemmiyeti var? Artık hakikatin pek yakınındayım... Konacağı dalın etrafında uçan bir kuş gibi başımın üzerinde kanat çarpışlarını duyuyorum...

Önümde sıralanmış birçok kandiller var, parlak ışıkları birdenbire yokolan zavallı kandiller.

Onların üzerine doğru uzanan siyah bir heyulâ görüyorum...

Ve alevler titreşerek hep bir istikamete uçuyorlar. Fakat nereye gidiyorlar yarabbi ve o heyulânın mahiyeti nedir?...

Bazan açılır gibi olduğu halde gözlerimin üzerine tekrar düşen bu perde ne zaman tamamile kalkacak?...

Lâkin artık bir hakikat âlemi görmek üzere olduğum muhakkak... Gittikçe kuvveti artan bir ışık bana doğru yaklaşıyor, yaklaşıyor.

Etrafım gittikçe daha aydınlandı. Ah... işte, işte o kandilleri birdenbire söndüren kuvvet!...„

Eyvah.. Kitap burada bitmişti..

Okuduğum müddetçe hiç ses çıkarmadan yanımda oturan adama çılgın gibi sarıldım..

"Söyleyiniz!.. Bu adam niçin yazmamış, niçin devam etmemiş?..„

Siyah elbiseli adam yavaşça ayağa kalktı, hafiften gelen sesiyle:

"Bir gün, dedi, onu kalemiyle bu masada ve bu kitabın başında ölü bulmuşlar!...„

Birdenbire tepemizdeki camları sarsan bir kahkaha attı:

"Fakat, dedi, yağları çok, fitilleri mükemmel, hazineleri kusursuz olan kandilleri birdenbire ve sebepsiz yere söndüren kuvvet, o âdil ve müşfik kuvvet bu adamın

mesaisine acıdı; ancak son dakikada bulduğu ve ifade ,edemediği büyük sırrın kaybolup gitmesini istemiyerek bu hakikatı onun ahfadında muntazaman devam ettirdi.„

Kolumdan tutarak yatağa doğru yürüdü, ve orada bir şikâyete devam etmek istiyorumuş gibi ağzı aralık duran iskeleti gösterdi. kurumuş dalların rüzgârda çıkardığı iniltiye benziyen bir sesle:

"İşte, dedi, ozamandanberi bu adamın neslinden gelen herkes, hiç bir sebep olmadan en parlak zamanlarında böylece sönüverdiler...»

Kadit halindeki başının neresinden çıktığına hayret ettiğim iki damla yaş, gözlerininin derin çukurlarından aşağıya doğru yuvarlanıverdi.

Kemikten ibaret kolunu onları silmek için kaldırırken oda birdenbire karardı.

Masanın üzerindeki kandilin kırmızı alevi, hiç küçülmeden ve titremeden yavaşça yokoluvermişti...

9 - şubat 1931

Sabahattin Ali

Deli

1914; Şömen Dedam'ın üstünde toplanan kara yağmur bulutlarından bu küçük şehre sicim gibi yağmur boşanıyor.

Sokaklarda kimseler yok. Arada sırada bu pis havaya lânet savuran hasta köpekler kendilerine daha kuytu bir yer arıyor.

Yağmur küçük fransız şehrinin camlarına kamçı gibi inerken, mezarlık tarafından nal sesleri geliyor. Bir Alman suvari müfrezesi mızraklarını yere eğmiş bir halde dört nala ilerliyorlar.

1914. Şömen Dedamda kara yağmur Bulutları!...

*

Almanlar çekiliyor. Şömen Dedam'ın kubbesi yedi yerinden delinen kilisesinde sağ kalan yedi ihtiyar; almanların elinde can veren şehrin en güzel kızının ruhu için Ahdi Atikin en güzel yerlerini okuyorlar.

Günlük dumanından göz gözü görmiyen mabedin kapısı önünde genç bir zabit yüzü koyun kapaklanmış yatıyor.

*

1918. Sulh. Fransa Galiptir. Yıkılan ocaklar yapılıyor. Kapanan fabrikalar açılıyor. Küçük fransız şehrinin üstünde bahar kokularına karışan fabrika dumanları.

Sokaklarda yeni yeni yapılar.

İmanlı ve neş'eli ameleler..

*

Koğulan düşmanın bozgun hikâyeleri..

Küçük mezarlıkta sıra sıra harp ölüleri. Aralarında Şömen Dedamın en güzel kızının çiçekler içinde mezarı ve kara bir salibin dibinde insan kılığından çıkmış, gözleri çukurlarından fırlamış sefil bir mahlûk.

Bu, günlük dumanından göz gözü görmiyen mabedin kapısı önüne, Mesihin maslup şekli karşısında, ihtiyarların Ahdı Atiki okudukları anda yıkılan Fransız zabitidir.

1918. Sulh... Fransa Galiptir.

*

14 Temmuz günü. Bütün halk sokaklara dökülmüş Cumhuriyeti tes'it ediyorlar. 1870 tenberi ilk zafer bayramı. Sokaklarda sevinç dalgaları var. Büyük meydanda Askerî muzika çalıyor. Sıcak bir yaz güneşi sarı saçlarını şehrin üstüne yaymış; genç kızlar renk renk elbiseler

içinde canlı bir çiçek bahçesini andırıyor. Meydana açılan sokakların birinde kapısı yarıya kadar yanmış harap bir evin eşiğinde kara saçları şakalarına yapışmış biri oturuyor.

Can taşıdığının kendisi bile farkında değil; başka bir âlemde yaşıyor. Yırtık mavi ceketinin üstünde çiçeği kopmuş bir harp madalyası parlıyor. Arada sırada oradan geçen bir çocuk kafilesi sefilin karışık sakalını, yağlı saçlarını elleriyle işaret ederek bir ağızdan:

Deli! Deli! diye bağırıyorlar.

Bu, bir Fransız şehrinde Almanların kollarında ölen en güzel kızın sevgilisidir..

*

14 Temmuz; bütün halk Cumhuriyeti kahkahalar içinde, sevinçle tes'it ediyor.

Gazeteler aylardanberi Fransız-Alman dostluğundan bahsediyorlar. Geçen günlerin, kanıyan yaraların sönen ocakların üstüne, Kan, Dovil, Sen Refael'de banyo yapan, Montekarlo'da rulet çeviren, Viyanada gençlik aşısı yaptıran diploması kara, kapkara perdeler çekiyor..

Cenevrede Akvam Cemiyeti sarayında harp aleyhinde ciltlerle felsefe kitapları basılıyor.

Artık diploması diplomatları ile birlikte ihtiyarlamıştır. Acılardan ziyade top tüfek seslerinden rahatsız olmamak istiyor. Doktor Voronof Akvam Cemiyeti sarayının görünmiyen hakiki perisidir.

Ve doktorun tavsiye listesinde sükûn en baş yeri işgal eder. Birbirini boğan eller samimiyetle birbirinde uzanıyor. Münasebetler artıyor ve... Şömen Dedama bir Alman darülfünunlu kütlesi ziyarete geliyor.

Sokaklar yine hıncahınc, Ellerde göğüslerde talebeler Alman bayraklalını taşıyorlar. Geceleyin belediyede ziyafetler veriliyor. Nutuklar söyleniyor; ve gırtlaklar yırtılıncaya kadar; Yaşasın Almanya! diye bağırılıyor. Şehirdeki Alman Kolonisi ezelî dostluğa alâmet olarak "Doyçland Über Alles„ i haykırıyor.

*

Yanan, yakılan, kan kusan Fransa tarihe gömülmüştür. Yaşasın Almanya!

Şimdi yalnız yaşasın Almanya!

Soğuk, dundurucu bir gece. Sokaklarda bekçiler bile uyumuş. Arada hasta bir köpeğin inlemesi çeşmelerin su şırıltılarına karışıyor. Ay, bulutların arasından bazen sıyrılıyor. Eski ordu kumandanlığı şimdiki Hukuk mektebi binasını aydınlatıyor. Binanın sağında misafirler şerefine dikilen Alman bayrağı hafifçe dalgalanıyor.

Mermer büyük methalde yüzü koyun kolları gerilmiş bir vücut kaskatı uzanmış yatıyor. Bir gece bekçisi müsterih adımlarla saatını kurmaya geldiği vakit yerde yatanı görüyor ve ilerliyor.

Eğilen bekçi bu gece serserisini uyandırmak için ayağıyla dürtüyor, nafile.. ses yok. Biraz daha eğiliyor, elleri kaskatı kesilen vücude temas ediyor, güçlükle döndürebiliyor.

Siyah kirli bir sakalın cerçevelediği sapsarı bir yüz. Şömen Dedamın zararsız Delisi; sağ eli yumulmuş ve ölü..

Bekçi hayata veda eden delinin yüzüne bakmadan bu yumulu eli zorla açıyor.

Bu elde bir harp madalyası ayın solgun ışığında parlıyor.

Bekçi şapkasını çıkarıyor, karşıda otelin barında Alman talebesinin bir ağızdan söylediği millî marş soğuk mermerlere çarparak akisler yapıyor.

Sokaklar tenha ve sessiz.

Yalnız çeşmelerden sızan su damlaları şehrin sokaklarında hafif akislerle hasta bir köpeğin inlemesine karışıyor...

Şakir Ziya

Fikir Hayatı

Edebiyat Fakültesi talebe cemiyetinin konferansları:

Edebiyat talebesi cemiyeti, yavaş yavaş müsbet ve faydalı işler yapmaya başlıyarak öteki birliklere nümune olduğu için iftihar edebilir. Ben, bu nevi faaliyetlerin asıl kıymetini, bunların sırf talebenin kendi düşünüşleri ile meydana gelmesinde buluyorum. Bence, ısmarlama hareketlerin hiç bir faydası yoktur: belki, kuvvetleri israf ettiği için birçok zararları bulunabilir. Bizim birliklerimiz ne zaman kudretlerini kendi kaynaklarından almağa başlarlarsa o zaman hakiki ihtiyaçları temin etmek kabiliyetini göstereceklerdir.

Edebiyat fakültesine canlılık vermek, talebenin kültür boşluğunu doldurmak maksatlarile, tertip edilen bu konferanslar nisan iptidasında başladı, ve beş tanesi verildi. Birincisin, Köprülüzade M. Fuat Beyin "Tarih tetkiklerinde yeni telekkiler„ ismindeki musahebesi teşkil ediyordu. İkincisi, terbiye müderrisi İsmail Hakkı Beyin "Sanatta milliyet telekkisinin tetkiki„ idi. Bunların, genişlik itibarile şüpesiz en mühimi, Zeki Velidi Beyinki olup, "İslâmiyetten evvelki Türk medeniyeti„ ismini taşıyordu. Zeki Velidi Bey, bir buçuk saat kadar az bir zemana: 1 - Şehir hayatı. 2 - Resim ve sanat. 3 - Sanayi, ziraat ve ticaret. 4 - Göçebe hayatı. 5 - Din ve ayinler. 6 - İlim ve yazı. 7 - Musiki, tiyatro ve oyunlar. 8-Halk edebiyatı 9-Sima ve kıyafet. 10- Ahlâk ve âdetler. 11- Devlet teşkilâtı, bahislerini ihtiva eden bu mevzuu sığdıramıyacağı için, nihayet ana hatlarını çizmekle iktifa etti, ve daha şümullü bahse değen bazı kısımlarını, meselâ musiki, tiyatro, oyûnlar, halk edebiyatı ve destanarı başka konferanslara bıraktı.

Bundan sonraki iki haftada, Mustafa Şekip Bey, «Garp medeniyetini tahlili„, ve Mösyö Georges Dumezil de "Yahudi, hıristiyan ve müslüman dinlerinde Allah telekkisinin teşekkül ve tekâmülü„ mevzularındaki hasbıhallerini yaptılar.

Bu konfernslar münakaşalı bir şekle sokulsaydı, şüphesiz, Darülfünun yeknasak ders usullarından talebeyi kurtarmak, başka bir âleme götürmek, münfeilliken fa'alliğe çıkartmak itibarile bir kat daha faydalı olurdu. Bilhassa, meselâ İsmail Hakkı Beyin hasbıhali gibi, şahsî fikirlerin daha bol olduğu ve bugünün canlı meslelerine temas eden mevzularda dinleyicilerden çoğu bu ihtiyacı duydu sanırm. Bu suretle müderrisler talebeyi ilmî münzkaşaya, hakiki samimi samimî hasbıhale alıştırmış olurlardı.

İşittiğime göre talebe cemiyeti bu konferansları neşretmeği düşünüyormuş konferansları dinlemiyenler ve fakültenin müstakbel talebeleri için bu çok hayırlı bir iş olurdu.

Bu konferanların. canlılığı artırmak suretile gelecek senelerde de devam etmesini temenni ederken, bunun talebeye de teşmilini, talebeyi fa'al bir şekilde öğrenmeğe, öğrendiği şeylerden arkadaşlarını da istifade ettirmeğe, bu suretle ilmî tesanüdü, hakiki darülfünun hayalını yaratmağa yardım edecek talebe konferansları tertibini de talebe cemiyetininin ilerdeki faaliyetleri sırasında görmek isterim.

Türkistanı öğrenme Derneği: Zeki Velidi Beyin reisliği altında dört seneden beri, tatil zamanı müstesna, her ay muntazaman mütevazı ve ağır başlı ilmî içtimalarını yapan bu derneğin nisan içtimaında, Zeki Velidi Bey, Türkistanın tabiî coğrafyası, ve bir cihetten de medeniyet tarihi için ehemmiyetli malûmatı ihtiva eden "Türkistanda göller„ atlı eserden bahsetti.

Sonra, azalardan bir kısmı, Türkiye ve hariç memleketler matbuatında Türk dünyasına dair umumî mahiyette yazıların

en ehemmiyetlilerini hülâsa ettiler.

Sade Türkistanı değil, Türkiyeyi ve bütün Türk âlemini, bilhassa Türk memleketlerinin yekdiğerile olan münasebetlerini maddî ve manevî vahdetlerini öğrenmeyi kendine mevzu edinen bu cemiyetin faaliyeti, bugünkü imkânsızlıklar yüzünden içinde kapanmak mecburryetinde kaldığı mahdut muhitten fırladığı zaman şüphesiz çok semereli alacak, ve çok daha fazla alâka uyandıracaktır.

A.K.

Mecmular ve Gazeteler

Türkiyenin muhtelif şehir ve kasabalarında yıllardan beri bir çok mecmnalar çıkmakta, bir çok gençler bunların etrafında çabalamaktadırlar. Ne yazık ki bu mecmualar birbirinden habersiz çalışıyorlar. Bizim gayelerimizden biri de, bu sütunlarda her ay, Türkiyenin dört bucağında, kendilerini okutmak emelile çıkan bu mecmua ve gazetelerin bir kaçından bahsetmek olacak. Biz istiyoruz ki, işlerimizi yaparken birbirimizden haberimiz olsun; memleket, şimdiye kadar, her kafadan bir ses çıktığı için rahat yüzü görmedi, bundan sonra bu sesler bir ahlak yaratmalıdır; bu ahengin fikrî tarafı, hiç şüphe yok ki, maddî taraf kadar mühimdir çünkü onu itmam eder.

Atsız Mecmua, bütün Türkiyede, ve Türkiye hudutları haricindeki Türkler arasında çıkan mecmuaları toplamağa teşebbüs etti; fakat bu teşebbüs başlangıcındadır. Biz çok istiyoruz ki, bizim bu arzumuzu haber alan bütün arkadaşlarımız, bu teşebbüse iştirak etsinler, ve Türkiyenin her mecmua veya memleket gazetesi idarehanesi, bütün diğer gazete ve mecmuaların toplandığı, okunduğu yerler olsun

TOROS - Mersin, Gençler Mecmuası:

Türk inkılâbına yeni bir mâna vermek isteğiyle yanan gençlerin, 1 Kânunevvelden beri, her nushası zengin ve basım itibariyle mükemmel olarak çıkardıkları bu mecmuayı hürmetle selâmlamak borcumuzdur.

Burada, şimdiye kadar çıkan sayılarının hepsinden ayrı ayrı bahsetmek isterdim; bunâ imkân olamadığı için, görebildiğim sayılarında dikkatimi celbeden bazı yazılardan bahisle iktifa edip daha ziyade geçen ay içinde çıkan sayılarını gözen geçireceğim.

Nisana kadar mecmuada çıkan faydalı iktisadî makaleler şunlardır: Sayı 5 den itibaren "Pamuk müşterimiz Sovyetler„ ismile M. Seida Beyin yazıları Sayı 8 de, bu meseleye dair, ayni müellifin Rus Tekstil impart heyetinin reisi F. F. Aleksıev'le mülâkatı. Ayni sayıda, "Avrupa ile portakal ticaretimiç„ adı altında, şimalî Avrupa konsoloslarımız ve büyük tüccarlarımızın raporları saplanmıştır,

Mecmuanın edebiyat ve fikir tarafında da özlü yazılar var. "Müsahabe„ ve "tesbitler„ sütunlarından başka bunlardan M. Vedat Beyin yazıları şayanı dikkat.. Sayı 2 de hulâsa olarak, "Beklenen sanatkâr» isimli makalesindeki bazı fikirleri nakledeceğim. Makalenin genç müharriri diyor ki: "Anadolu şimdiye kadar söylenmemiş, tasvir edilmemiş mevzudur„ bu mevzu: «Saffetle ıztırabın, kinle cuşişin, gamla ümidin kucak kucağa yattığı„ Anadoludur. "Anadolu evvelâ kendisine sanatın gelmesini, sonra sanatkâranın çıkmasını bekliyor.„

Bu sanatkârın. — beklediğimiz sanatkârın — çıkmamasını, Vedat Bey "ulvî ve ılık idealin kalplerimizi sarmamış„ olmasında buluyor. Bugünkü romancılarımızın en kuvvetli ikişini tahlil ediyor: Aka,

vesikalanmış hayat sahifelerini veriyor: halbuki biz, hayat dalgaları yapacak eserlere muhtacız· Peyami Sefa sanatkârdır; fakat oda, maddesini bizden aldığı zaman beklediğimiz eseri verecek·„

Nihayet Vedat Bey, bu beklenilen sanatkârı tarif ediyor: "biz, diyor, cihan ölçüsile ölçülen sanatkârı değil kitapları birkaç defa 14 milyon olan Türk ırkının ellerinde dolaşacak sanatkârı bekliyoruz„,

Bir kaç sayıdan beri mecmuanın açtığı anket devam ediyor· Anketin biraz uzun, ve suallerinde fazla çeşitli olduğuna itiraz etmek mümkünse de, çıkarılacak mühim neticeleri beklemeliyiz· Cevaplara göz gezdirince, çogunda, duyulan hislerin tebellür etmemesinden doğmuş bir iztirap var; maamafi, ümitlerimizi kuvvetlendiren, bu ankette, gençlerin birliğe, müşterek bir gaye uğrunda birliğe ve mücadeleye can attıklarının görülmesidir·

BARTIN: Altı yıldan beri muntazam çıkmakta olan bu gazeteye son zamanlarda, gazetenin daimî muharrirlerinden Ahmet Baha Beyin tavassutile, Istanbuldan da kalem yardımları vuku buluyor· Bunu ben iki taraftan faydalı görüyorum: evvelâ daha tecrübeli olan bu Istanbullu muharrirler, hiç şüphe yok ki, taşralı arkadaşlarına iyi nümuneler verecekler, ve yol göstereceklerdir· Netekim Mahmut Ragıp Bey, bir silsile teşkil eden "Musiki halkıyatı„ altı makalelerinin birincisinde bu meseleye temas etmiştir· Sonra, bu yazılar memleketin okuma ihtiyacını kısmen olsun temin edecektir.

İnsan çok ister ki, Istanbul, Ankara gibi ilim merkezlerimizdeki yazıcılarımız, diğer vilâyetlerdeki muallimlerimiz, vakitlerinin bir kısmının da, memleketin uzak bucaklarındaki bu neşriyata yardıma hasretsinler· Ben Bartin gazetesinde yazan Mahmut Ragıp ve Abdülkadir Beyleri -bildiğime göre bu işte öncü oldukları için - çok takdir ediyorum.

"Bartin„ın 6 Nisan nushasında Mahmut Ragıp Beyin yukarda söylediğim ve 9 Marttan beri devam eden makale sırası bitiyor· Bu makaleler, musiki halkıyatının ehemmiyetini ve en basit usullerle toplanma tarzlarını öğrettiği için, Anodoluda gezen ve oturan gençlere okumalarını tavsiye etmeliyim· Yine 9 Marttan beri, Ahmet Baha Beyin "Köroğlu„ na dair mühim malzemeleri çıkıyor· Şimdiye kadar sade Safranbolu Köroğlu oyunlarından bahseden muharrir, 23 Nisanda, makale silsilesini bitirirken, daha başka maddeler neşredeceğini vadediyor· Bu malzemeler, son zamanlarda Türk halk edebiyatı müdekkikleri arasında derin bir alâka uyandıran, efsanevî kahraman Köroğlunun etrafında toplanmış büyük Türk destanını biraz daha aydınlatacağı için mühimdir.

Bartın gazetesi, daha bir çok faydalı memleket haberlei içinde, böyle yazılara da ehemmiyet verirse, şüphesîz kıymetini her gün biraz daha artıracaktır,

Nisan 12 tarihli 9 uncu sayısında, Avrupanın bugünkü vaziyetini tahlil eden, ve "Avrupaya dün hâkimdir, fakat onun çocukları yarına koşuyorlar„ diyerek, beşeriyet için nikbin bir hükümle biten musahabe ve Türk Ocakları hakkında verilen son kararlar münasebetiyle yazılmış "Gençlik iş başına çağrılıyor„ atlı bir makale var. Yalnız sahibi yeni gençlik teşkilâtları hakkında çok isabetli temennilerde bulunuyor, ve makalesini, memlekekette mevcut muhtelif mefkûreleri birbiriyle konuşup anlaşmağa davet eden şu sözlerel bitiriyor: "İçi büyük ve müttehit Türkçülük için tutuşan eski ocaklı mevcutsa; onları selâmlıyor ve diyoruz ki: yirmi sene evvel ortaya atılan kıvılcım bugün bir aydınlıktır. Bu ışığın ardından müstakil Anadolu Türk cumhuriyetini görüyor ve seviniyoruz. Fakat hâlâ bir Türk dünyasına inanıyor, ve mesafeler ötede, hudutlar haricinde bekliyen, ümit eden ırk için yeni bir istikbal teminini bir hayatî ve siyasî problem halinde görüşmek istiyorsanız, açık açık konuşmak şerefli bir istikamettir„.

Bu sayının iktisadî kısımlarında, "yeni doğan Mersin portakalcılığına hayat temini„ adıyla, İktisat vekiline mektup, Dört yol

Mersinin beynelmilel portakal pazarına girmesi yakın olduğunu izahtan sonra, ihracatın teşkilâta bağlanması lüzumunu şerhediyor.

Karilerinden, mecmuanın muhteviyatı hakkındaki düşünüşlerini, ve daha mükemmel olması için vasıtaları soran "Toros„a ben şimdilik şu kadarcık tavsiyede bulunacağım: müsbet fikirlerin yoksulluğunu örtmek için kullanılan, ve bizden evvelki nesillerin kusurlarının belki en büyüklerinden olan, ağır, bol teşbihli ve mecazlı bir edebiyat lisanından çekinelim. Yazılarımızı az fakat öz yazalım. Belâğatini fikirlerinin kuvvetinden alan yazılar en güzel yazılardır. "Toros„ ta ise kuvvetli ve müsbet fikirler bol bol var, ve bizi de en çok sevindiren gençliğin bu yep yeni temayülüdür.

Bu kadarcık tenkidime genç arkadaşlarım gücenmezler sanırım.

Spor

1932 Olimpiyadı yaklaşıyor. Olimpiyat bir eğlence ve bir gezinti olmadığına göre bu meseleye millî bir alâka göstermek gerektir. Amerikalılar, Almanlar, Fransızlar olimpiyat hazırlıkları için yüz binlerce liralar sarfediyorlarmış ta biz hâlâ stadyomu bile yapamamışız. Olabilir... Para sarfetmek hususunda biz onlarla aşık atamayız. Fakat en aşağı para ve vesaitle en çok netice alacak şekilde çalışmak ve hazırlanmak daima mümkündür. Yoksa, olimpiyat diriğine yetmiş iki milletin bayrağı çekilirken bizimki hiç çekilmiyecekse oraya gitmemek en doğru harekettir. Yalnız başka milletlerin bayrağını selâmlamak ve millî marşlarını ayakta dinlemek için yapılacak seyyahat bir "Montekarlo„ gezintisinden farksız olur.

1) Bizim en geri olduğumuz şube atletizimdir. İştirak ettiğimiz 1924 ve 1928 olimpiyatlarında atletlerimiz daima en fena dereceleri aldılar. Seçme musabakalarında bile en geride kalarak henüz hazırlanmamış olduklarını gösterdiler. Hatta Atina olimpiyadında bile, iştirak eden beş millet arasında en sona kaldılar. Atina olimpiyadında yalnız iştirak ettiğimiz müsabakaları nazara alarak sayı versek bile, ne yazık ki atletlerimiz yine sonunculuktan kurtulamıyorlar. Bundan başka atletlerimizle başka milletlerin atletlerinin (arada büyük fark olan) rekorları malûmdur. Bunun için bu şerait dahilinde en doğru hareket 1932 olimpiyadına hiç atlet göndermemektir.

2) Fudbolda hakiki kuvvetimizin ne olduğu malûm değildir. Son zamanlarda İstanbula gelen bir Bulgar ve bir Yugoslav takımı karşısında aldığımız neticeler kuvvetimizin derecesini iyi tartmamıza mânî oluyor. Bizce Yuguslavlarla olan oyunu atılgan fakat nisbeten az tecrübeli oyuncular kazanmıştır. Cihan takımları arasında bizim yenebileceğimiz birçok takımlar olduğu ve kenarda kalmış fudbolcular arasında da epey kıymetlileri olduğu için bizce fudbol tekımımız olimpiyada iştirak edebilir. Fakat bu taktirde takım genç atılgan ve sert oyunculardan seçilmeli ve başlarına sporcu bir asker (meselâ muhafız taburu kumandanı) geçirilmelidir. Bu takıma askerî kulüplerden mutlaka oyuncu alınmalıdır. Takımda en kuvvetli haflardan beş kişi bulunmalı ve karşımıza çok kuvvetli takımlar isabet ederse iç oyuncularını da haflardan koyarak sıkı bir müdafaa (her muhacimi bir hafla işgal sistemi) tabiyesi yapılmalıdır. Askerî takımların kuvvetini anlamak için de şimdiden İstanbul askerî liseler muhtelitini Fenerbahçe ve Galatasarayla çarpıştırmalıdır. Askerî takımların çok kuvvetli olduğunu son Muhafız gücü-Altay maçı da göstermiştir.

3) Güreş bizim en kuvvetli olduğumuz

spordur. Millî güreş takımımıza girmiyen kıymetli alaturkacılarımızı şimdiden serbest güreş takımına alarak çalıştırmalıdır. Bizce spor federasyonu bütün emek ve gayretini güreşçilerimiz üzerine teksif etmelidir: Çünkü bu millî bir spor olduğu gibi yüzümüzü ağartan sporcularımız da güreşçilerimiz oldu.

4) Kıymetli haltercimiz Cemal Bey hakkında bir şey söylemiyeceğiz. Kendi köşesinde çalışan bu sporcumuzun, bu olimpiyatta, bayrağımızı direğe çektirmesi çok muhtemeldir.

5) İskrime gelince, bilhassa orduda iyi kılıç kullanan birçok zabitlerimiz varsa da resmî müsabakalara iştirak etmedikleri için bunda da hakiki kıymetimizi bilmiyoruz. Eğer kılıca iştirak edeceksek takımımızı hazırlıyarak şimdiden çalışmağa başlamalıdır. Bunun tam zamanı gelmiştir.

M. Ekrem

İmtiyaz sahibı ve mes'ul müdürü

H. Nihâl

Sinan Matbaası